

LĂNG MỘ VƯƠNG TRIỀU JOSEON (TRIỀU TIÊN)

Phan Thanh Hai*

Vương triều Joseon (tên chữ Hán là vương triều Triều Tiên 朝鮮)⁽¹⁾ là một trong những triều đại tồn tại lâu nhất trong lịch sử Hàn Quốc với 27 triều vua kéo dài đến 518 năm (từ năm 1392 đến 1910), đây cũng là vương triều để lại nhiều di sản văn hóa nhất cho Hàn Quốc. Trong 9 di sản thế giới của Hàn Quốc thì đã có đến 4 di sản thuộc về vương triều Joseon.⁽²⁾ Ngoài thành cổ, cung điện, đàn miếu, chùa quán..., lăng mộ hoàng gia vương triều Joseon là một trong những di sản văn hóa tiêu biểu nhất của Hàn Quốc hiện nay.

1. Tổng quan về lăng mộ hoàng gia vương triều Triều Tiên

Toàn bộ hoàng gia triều Joseon có đến 119 khu lăng mộ lớn nhỏ, trong đó có 42 lăng mộ của vua và hoàng hậu (gọi là *WangNeung*- Vương Lăng 王陵 hay *Neung-Lăng* 陵), 13 lăng mộ của thái tử và thái tử phi (gọi là *Won-Nguyên* 原) và 65 lăng mộ của các thành viên hoàng gia khác (gọi là *Myo-Miếu* 廟). Năm 2009, khi xem xét và công nhận quần thể lăng mộ này, Ủy ban Di sản Thế giới của UNESCO đã cho rằng, đây là quần thể lăng mộ hoàng gia độc nhất vô nhị trên thế giới còn được bảo tồn gần như hoàn hảo về mọi mặt.

Trong 42 lăng mộ của vua và hoàng hậu, trừ 2 khu lăng có niên đại sớm của Hoàng hậu Sinui (chính thất của vua Taejo-Thái Tổ) và của vua Yeongjong nằm ở vùng Gaeseong (Khai Thành), thuộc Bắc Triều Tiên, cả 40 khu lăng mộ còn lại đều nằm tại kinh đô Hán Thành (Hanseong),⁽³⁾ tức thủ đô Seoul hiện nay. Sự phân bố của các khu lăng mộ của hoàng gia tại Seoul khá cân bằng. Để tiện quản lý, người ta chia thành 18 tiểu khu lăng mộ thuộc 3 vùng: Vùng phía đông ngoại ô Seoul có 16 lăng, vùng phía tây Seoul có 16 lăng, vùng bên trong Seoul có 8 khu lăng. Nhìn chung các lăng mộ không quá cách xa trung tâm thành phố vì theo quy định của vương triều Joseon, các lăng mộ hoàng gia phải nằm trong khoảng cách từ 4-40km tính từ trung tâm Hán Thành.

Có hai lăng của vua Sejong (đời thứ 4) và Hyojong (đời thứ 17) đã được cải táng đến vị trí mới do hoàng gia cho rằng vị trí mới phù hợp hơn về phong thủy. Có hai vị vua là Yeonsangun (đời thứ 10) và Gwanghaegun (đời thứ 15) vốn bị truất ngôi (phế vương) nên lăng mộ không được gọi là *Neung* (Lăng) và không được nằm trong quần thể lăng vua, vương phi mà

* Trung tâm Bảo tồn Di tích Cố đô Huế.

phải đưa xuống táng chung trong quần thể *Myo* (Miếu) của các thành viên khác thuộc hoàng gia. Lăng mộ nằm ở xa kinh thành nhất là lăng của vua Danjong (đời thứ 6).

Trong các khu lăng mộ hoàng gia, tiêu biểu nhất là quần thể *Donggureung* (Đông Cửu Lăng 東九陵) ở phía đông, ngoài ra có Tây Ngũ Lăng 西五陵 và Tây Tam Lăng 西三陵 ở phía tây. Đây là những khu lăng mộ có tổng diện tích lớn, được quy hoạch trong một không gian thống nhất, có giá trị cao về kiến trúc, cảnh quan.

2. Đông Cửu Lăng - Khu lăng mộ tiêu biểu nhất

Trong dịp tham dự hội thảo khoa học tại Hàn Quốc đầu tháng 7/2010 vừa qua, tôi đã có dịp khảo sát Đông Cửu Lăng - khu lăng mộ tiêu biểu nhất trong quần thể lăng mộ hoàng gia vương triều Joseon nằm ở phía đông Seoul. Đông Cửu Lăng bao gồm 9 khu lăng của vua và hoàng hậu, đó là:

- Kiện Nguyên Lăng 健元陵 của vua Taejo (Thái Tổ 太祖), người sáng lập ra vương triều.
- Hiến Lăng 顯陵 của vua Munjong (Văn Tông 文宗), vua đời thứ 5.
- Mục Lăng 穆陵 của vua Seonjo (Tuyên Tổ 宣祖), vua đời thứ 14.
- Huy Lăng 徽陵 của vương hậu Jangnyeol, vợ vua Injo (Nhân Tổ 仁祖), vua đời thứ 16.
- Sùng Lăng 崇陵 của vua Hyeonjong (Hiển Tông 顯宗), vua đời thứ 18.
- Huệ Lăng 惠陵 của vương hậu Danui, vợ vua Gyeongjong (Cảnh Tông 景宗), vua đời thứ 20.
- Nguyên Lăng 元陵 của vua Yeongjo (Anh Tổ 英祖), vua đời thứ 21.
- Cảnh Lăng 景陵 của vua Heonjong (Hiển Tông), vua đời thứ 24.
- Tuy Lăng 綏陵 của Thái Vương, thân sinh vua Heonjong.

Đông Cửu Lăng tọa lạc tại một vùng đồi núi rộng lớn xanh biếc bởi rừng thông và các loại cây lá kim đặc trưng của xứ hàn đới. Theo quy định, ngày xưa đây là khu cấm địa của hoàng gia, trong khoảng cách từ 30-40 dặm (12-16km), tuyệt đối không ai được vào khu vực này săn bắn, khai phá rừng hay xây dựng bất cứ công trình nào. Nhờ vậy, dù trải qua bao dâu bể, Đông Cửu Lăng vẫn giữ được dáng vẻ của một khu rừng nguyên sinh.

Tại khu vực cửa vào, bên trái có tấm bảng lớn thể hiện sơ đồ toàn khu vực Đông Cửu Lăng, bên phải dựng tấm bia đá cẩm thạch khắc bài thơ “*Đăng Bạch Vân Phong*” của vua Thái Tổ vương triều Joseon.

Mở đầu khu lăng là chiếc cổng gỗ sơn màu đỏ trên có một hình tròn tựa như hình thái cực của Trung Hoa nhưng trong có đến 3 phần đều nhau: đỏ-xanh-vàng, trên tỏa ra 3 tia lửa trông rất lạ. Đây là Thần Môn 神門

(*Sinmun*) chung của khu Đông Cửu Lăng. Ngày xưa, ngay trước cổng này có một đơn vị bảo vệ lăng do triều đình lập gọi là *Neungnyeong* (Lăng Lệnh 陵令), đứng đầu là chức *Neungchambong* (Lăng Tham Phụng 陵參奉). Đơn vị này có nhiệm vụ phòng chống hỏa hoạn, bảo vệ và chăm sóc rừng, chức năng rất giống các đơn vị Hộ Lăng của các vương triều phong kiến ở Trung Quốc, Việt Nam. Tiếp đó là cây cầu đá mang tên *Geumcheongyo* (Cấm Xuyên Kiều 禁川橋) bắc qua dòng suối chính, nơi tập hợp tất cả các dòng nước chảy qua các khu lăng trong quần thể. Dòng suối này được gọi là Cấm Xuyên 錦川 (Suối Gấm), có âm đọc tiếng Hàn đồng âm với tên cầu Cấm Xuyên (*Geumcheon*).

Căn cứ trên sơ đồ tổng thể và qua các tư liệu có thể thấy lăng tẩm vương triều Joseon cũng tuân thủ các yếu tố phong thủy kiểu Trung Hoa rất điển hình: Các lăng đều nằm dựa lưng vào núi, sau có cả mạch núi dài với ngọn chủ sơn (Thái Tổ Sơn 太祖山) ở rất xa; trước mặt có hai lớp núi trong ngoài che chắn làm án sơn 案山 và triều sơn 朝山, hai bên có nhiều núi thấp làm thế tay ngai hộ vệ, nhưng trong ngoài lại có đến hai lớp Thanh Long, Bạch Hổ (gọi là Nội Thanh Long-Ngoại Thanh Long và Nội Bạch Hổ-Ngoại Bạch Hổ); mạch nước nguồn chảy từ trong ra ngoài tạo thành thế Chi huyền thủy 之玄水 (dòng nước chảy theo thế chữ Chi); phần lớn lăng chọn thế *Tọa bắc diện nam* v.v...

Về cấu trúc cụ thể bên trong mỗi khu lăng thì có thể nói là rất đồng nhất, chia thành hai phần: Phần các công trình hiện hữu trên mặt đất và phần Huyền Cung. Dĩ nhiên, chúng ta chỉ có thể thấy được các công trình bên trên.

Mở đầu mỗi khu lăng là một chiếc cổng gỗ màu đỏ, gọi là *Sinmun* (Thần Môn), sau đó là một đoạn đường lát đá, gọi là *Chamdo* (參道 Tham Đạo) nối liền cổng với một tòa kiến trúc gỗ bình diện hình chữ T, gọi là *Jeongjagak* (Đình Tự Các 丁字閣), là nơi tổ chức các nghi lễ thờ cúng vị vua hay vương hậu quá cố. Bên phía đông của Đình Tự Các là tòa nhà bia, trong có tấm bia đá đặt trên lưng một quái thú hình dáng gần giống rùa. Tấm bia khắc bài văn nói về chủ nhân khu lăng cùng quá trình xây dựng lăng mộ. Ngoài ra còn có các kiến trúc khác là Thần Khố 神庫, Thần Trù 神廚 tức kho tàng và bếp để chuẩn bị đồ tế lễ cho hoàng gia.

Bên trái *Chamdo* còn có một con đường đắp cao hơn, gọi là *Sindo* (Thần Đạo 神道). Con đường này được xem là phần nối tiếp với con đường sau lưng Đình Tự Các, gọi là *Singyo* (Thần Kiều 神橋), để dẫn đến Huyền Cung 玄宮. Người Hàn Quốc xưa quan niệm, đó là tuyến đường dành cho linh hồn nhà vua (hay vương hậu), sau khi đi qua Thần Môn dùng để đi vào Huyền Cung.

Lăng chính tọa lạc trên đỉnh đồi, ở bình độ rất cao so với các công trình bên dưới, cấu trúc tổng thể như một hình bát giác đều nhưng bị cắt phẳng ở mặt trước, chỉ còn bình diện hình lục giác. Cũng có thể hình dung bình diện của nó tựa một vầng trăng khuyết hướng ra phía trước (phía nam). Mở đầu lăng là hai hàng tượng quan văn, quan võ, ngựa xếp hàng đối xứng châu vào chạm từ đá nguyên khối. Quan võ đứng ngoài, hai tay chấp trên chuôi kiếm chống thẳng xuống đất; quan văn thì hai tay cầm hốt hướng lên trên; tượng ngựa đá đặt phía sau, kích thước gần như thật nhưng tượng quan văn, quan võ thì kích thước vượt xa tỷ lệ thông thường, có khi cao đến gần 3m. Ở chính giữa, hơi lùi vào trong là một cột đèn đá gọi là *Jangmyeongdeung* (Trường Minh Đăng 長明燈), chạm trổ khá công phu; sau đó là một chiếc bàn đá hình chữ nhật, kích thước rất lớn (gọi là Hồn Du Thạch 魂遊石); đối xứng hai bên là hai trụ biểu vươn cao gọi là *Mangjuseok* (Vọng Trụ Thạch 望柱石-nhưng vẫn thấp hơn rất nhiều so với trụ biểu trong lăng mộ nhà Nguyễn ở Huế). Bảo Đỉnh 寶頂 (mộ vua) đắp đất hình tròn, được khuôn trong một vòng đai bằng đá có 12 trụ tượng trưng cho vòng tròn luân chuyển 12 tháng trong năm. Quanh Bảo Đỉnh có 6 bức tượng đá (4 tượng cừu, 2 tượng hổ) nằm hướng ra phía ngoài trong tư thế khá thoải mái; ngoài nữa lại có vòng tường thấp bao quanh ba mặt đông-tây-bắc (Khúc Tường 曲牆), mũ tường lợp ngói lưu ly.

Về cấu trúc Huyền Cung,⁽⁴⁾ dựa vào các kết quả khai quật khảo cổ học, người ta đã hiểu rõ cấu trúc xây dựng bên dưới lòng đất của lăng mộ vương triều Joseon.

Các lăng khi xây Huyền Cung đều không đào toại đạo (đường ngầm) mà lại đào thẳng một huyệt mộ hình chữ nhật, xây quách đá xung quanh,⁽⁵⁾ chỉ chứa một cửa phía trước và một ô nhỏ vừa đủ chỗ đặt quan tài để chuyển tiếp vào trong. Quan tài được đưa thẳng xuống ô này, sau đó được chuyển vào trong qua cửa bằng trục điều khiển từ trên, rồi người ta bịt kín cửa bằng một phiến đá lớn, lấp ô trống, đắp đất tạo nên Bảo Đỉnh. Huyền Cung có kích thước trung bình là 11m x 8m x 3m, gọi là *Gwang* (Khoáng 壙). Bên trong tường Huyền Cung người ta đắp vẽ các phù điêu trang trí và 4 linh vật tượng trưng cho 4 hướng trên các mảng tường: Thanh Long (rồng xanh-phía đông), Bạch Hổ (hổ trắng-phía tây), Chu Tước (chim sẻ màu đỏ-phía nam) và Huyền Vũ (rùa đen-phía bắc)...

Đứng trên đỉnh núi cao, nơi tọa lạc của Kiện Nguyên Lăng (lăng Thái Tổ) phóng tầm mắt nhìn ra bốn phía người ta mới cảm nhận hết vẻ đẹp hùng vĩ của Đông Cửu Lăng. Chung quanh đều đồng nhất một màu xanh biếc của thảm rừng thông, các ngọn núi nhấp nhô nối liền không dứt, tòa Đỉnh Tự Các và nhà bia dưới chân núi nổi bật trên thảm cỏ cũng lợp bằng ngói lưu ly xanh trông thật hài hòa...

Mô hình tổng thể một khu lăng.

MỘT SỐ HÌNH ẢNH VỀ LĂNG MỘ VƯƠNG TRIỀU JOSEON (TRIỀU TIỀN)

Từ Thần Môn đến Đình Tự Các.

Điện thờ cấu trúc chữ đình trong lăng.

Tượng quan văn, quan võ và ngựa.

Bảo Đình nhìn từ phía bắc.

Mô hình Huyền Cung Vương Lăng.

Thái Tổ vương triều Joseon có hai vương hậu, lăng của hai bà cũng nằm gần lăng của ông nhưng mỗi vị ở một quả đồi riêng. Lăng của vương hậu quy mô nhỏ hơn đôi chút và Bảo Đỉnh không có phần đai bằng đá bao quanh, ngoài ra cấu trúc đều rất giống lăng vua. Trong quần thể Đông Cửu Lăng cũng có những lăng mộ khá đặc biệt, vì lăng vua và lăng vương hậu có chung một Đỉnh Tự Các, nhà bia và Bảo Đỉnh thì đặt kề cận nhau như kiểu mộ đôi, thậm chí có lăng còn có đến 3 Bảo Đỉnh đặt kề nhau mà kích thước hoàn toàn tương tự! Kiểu xây dựng lăng này khiến ta dễ liên tưởng và so sánh với Thiên Thọ Lăng (lăng vua Gia Long) của Huế. Đây chính là kiểu “Càn khôn hiệp đức” (trời đất hòa hợp), không chỉ thể hiện triết lý âm dương sâu sắc của cổ nhân mà còn biểu hiện của lòng chung thủy đến tận cùng!

Khi quay ra cổng tôi mới có thời gian đọc lại bài thơ *Đăng Bạch Vân Phong* của vị Thái Tổ vương triều Joseon. Tương truyền sau khi dời đô về Hán Thành ông vẫn thường xuyên đi thăm thú các vùng núi non ở ngoại ô, vừa là văn cảnh, thư giãn vừa có ý tìm một vùng đất “vạn niên cát địa” cho chính mình và dòng họ. Khi đến vùng núi Bạch Vân này ông đã để lại một bài thơ dạt dào cảm xúc tự hào. Có thể Đông Cửu Lăng đã được lựa chọn sau chuyến đi này:

Phiên âm:

Đăng Bạch Vân Phong⁽⁶⁾
Dẫn thủ phàn ung thượng bích phong,
Nhất am cao ngọa bạch vân trung.
Nhược tương nhân giới vi ngô thổ,
Sở Việt Giang Nam khởi bất dung.

Tạm dịch:

Lên núi Bạch Vân

Bản dịch 1:

Vượt rừng núi biếc lên cao,
 Có ngôi miếu nhỏ tựa vào trong mây.
 Núi sông gấm vóc là đây,
 Giang Nam Sở Việt cũng vậy mà thôi.

Bản dịch 2:

Rẽ mây lên núi biếc,
 Am nhỏ tựa lưng mây
 Núi sông bày gấm vóc,
 Giang Nam sao sánh đây?

Huế, tháng 7 năm 2010

P T H

CHÚ THÍCH

- (1) Vương triều Triều Tiên hay còn gọi là vương triều Lý, được Lee Songgye (Lý Thành Quế 李成桂) thành lập năm 1392 sau khi lật đổ vương triều Goryeo (Cao Ly 高麗). Triều đại này kéo dài 518 năm với 27 đời vua. Trong quá trình tồn tại có 4 thời kỳ do Lãnh Nghi Chính (Tể tướng) nắm quyền, đó là các thời kỳ: Hoàng Hi (1431-1449), Hàn Minh Khoái (1466-1472), Liễu Thành Long (1592-1598) và Thái Tê Cung (1793-1801). Từ năm 1897-1910, Triều Tiên đổi tên thành Đại Hàn đế quốc với hai vị hoàng đế là Gojong (Cao Tông, 1863-1907) và Sunjong (Thuần Tông, 1907-1910), còn trước đó nhà vua chỉ xưng vương (không xưng đế). Các niên hiệu sử dụng chính thức trên văn bản đều lấy của nhà Minh, Thanh ở Trung Quốc.
- (2) Đó là các di sản: Changdeokgung (Xương Đức Cung 昌德宮), Hwaseong (Hoa Thành 華城), Jongmyo (Tông Miếu 宗廟) và quần thể lăng mộ hoàng gia vương triều Joseon.
- (3) Nguyên tên gọi kinh đô vương triều Joseon là Hán Dương 漢陽 (Hanyang), sau đổi thành Hán Thành 漢城 (Hanseong), còn tên gọi Seoul hiện nay xuất phát từ phát âm của người bản địa, không phiên âm được bằng chữ Hán. Trước đó vương triều Goryeo (Cao Ly, 918-1392) đóng đô tại Gaeseong (Khai Thành).
- (4) Muốn hiểu rõ hơn về cấu trúc Huyền Cung cần phải xem Bảo tàng Lăng mộ Hoàng gia Hàn Quốc. Đây là công trình mới được khánh thành vào tháng 12/2009, nằm trên trục đường từ Seoul lên Đông Cửu Lăng. Tại đây, có thể xem các video clip và những hình ảnh giới thiệu về cấu trúc lăng mộ qua kết quả khai quật khảo cổ học.
- (5) Theo các kết quả nghiên cứu được công bố tại Hội thảo về lăng mộ hoàng gia các nước Đông Á (ngày 3/7/2010), Huyền Cung có giai đoạn xây bằng gạch, vữa và cát sỏi, về sau mới chuyển qua làm hoàn toàn bằng đá tấm nguyên khối. Người ta đã gặp những tấm đá có kích thước rất lớn (9mx6mx1m), nặng hàng chục tấn trong Huyền Cung của lăng mộ thời Cao Ly, nhưng đến thời vương triều Triều Tiên, kích thước các tấm đá được thu nhỏ lại.
- (6) Nguyên văn:

登白雲峰
引手樊蘿上碧峰
一庵高臥白雲中
若將眼界為吾土
楚越江南豈不容

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Kim Sun-tae (2007), *Royal Tombs of the Joseon Dynasty, Legacies of Elegance*. National Research Institute of Cultural Heritage of Korea.
2. Shin Myo-ho (2004), *Joseon Royal Court Culture-Ceremonial and Daily Life*. Dolbegae Publishers, Korea.
3. *Royal Tombs Museum of the Joseon Dynasty* (Tờ gấp giới thiệu Bảo tàng Lăng mộ vương triều Joseon, bản in năm 2010).

TÓM TẮT

Vương triều Joseon là một trong những triều đại lâu nhất trong lịch sử Hàn Quốc với 27 triều vua kéo dài đến 518 năm (1392-1910). Đây cũng là vương triều để lại nhiều di sản văn hóa nhất cho Hàn Quốc. Bài viết ghi nhận những kết quả khảo sát bước đầu của tác giả về Đông Cửu Lăng, khu lăng mộ tiêu biểu nhất trong quần thể lăng mộ hoàng gia vương triều Joseon.

ABSTRACT

MAUSOLEUMS OF JOSEON DYNASTY (KOREA)

The Joseon is one of the dynasties that lasted the longest in the Korean history with twenty seven kings' reigns covering a period of 518 years (1392-1910). This is also the dynasty that left the greatest cultural heritages to the nation. This article puts forward the author preliminary remarks on Đông Cửu Lăng, the most typical burial area in the ensemble of royal burial ground of Joseon dynasty.